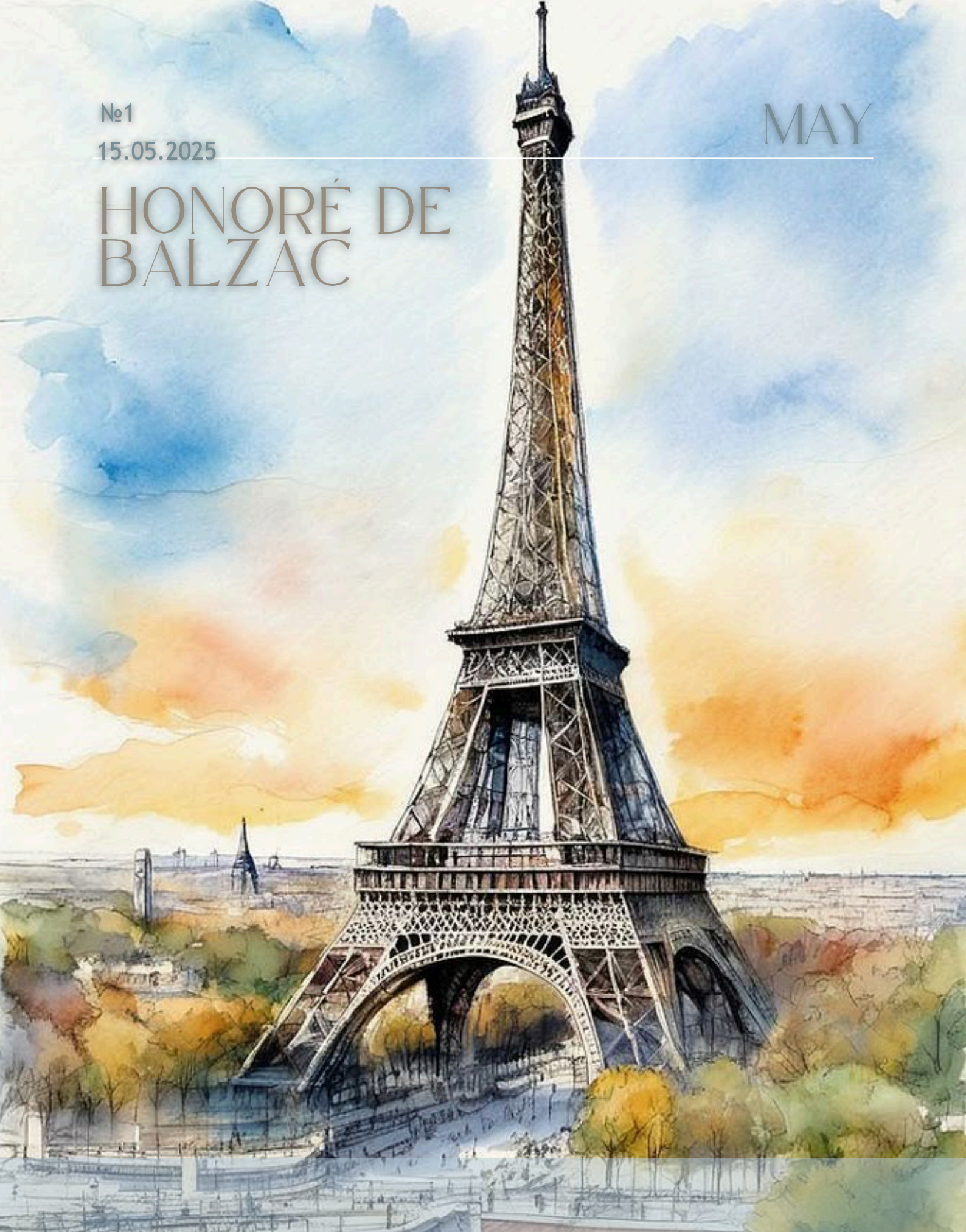

№1

15.05.2025

MAY

HONORÉ DE BALZAC

Французька весна
літературний альманах

Зміст

5 ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК

Життя, що стало романом

16 ЛЮДСЬКА КОМЕДІЯ

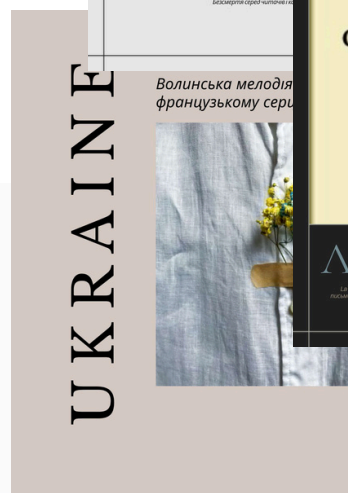
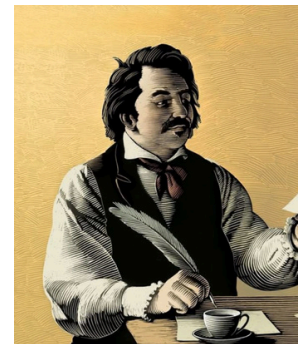
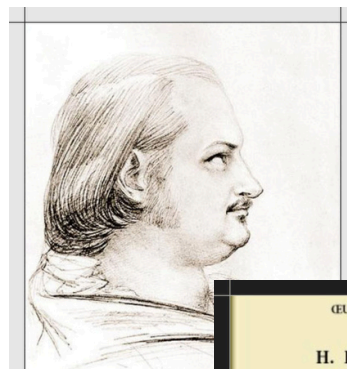
Архітектор людських доль

23 UKRAINE

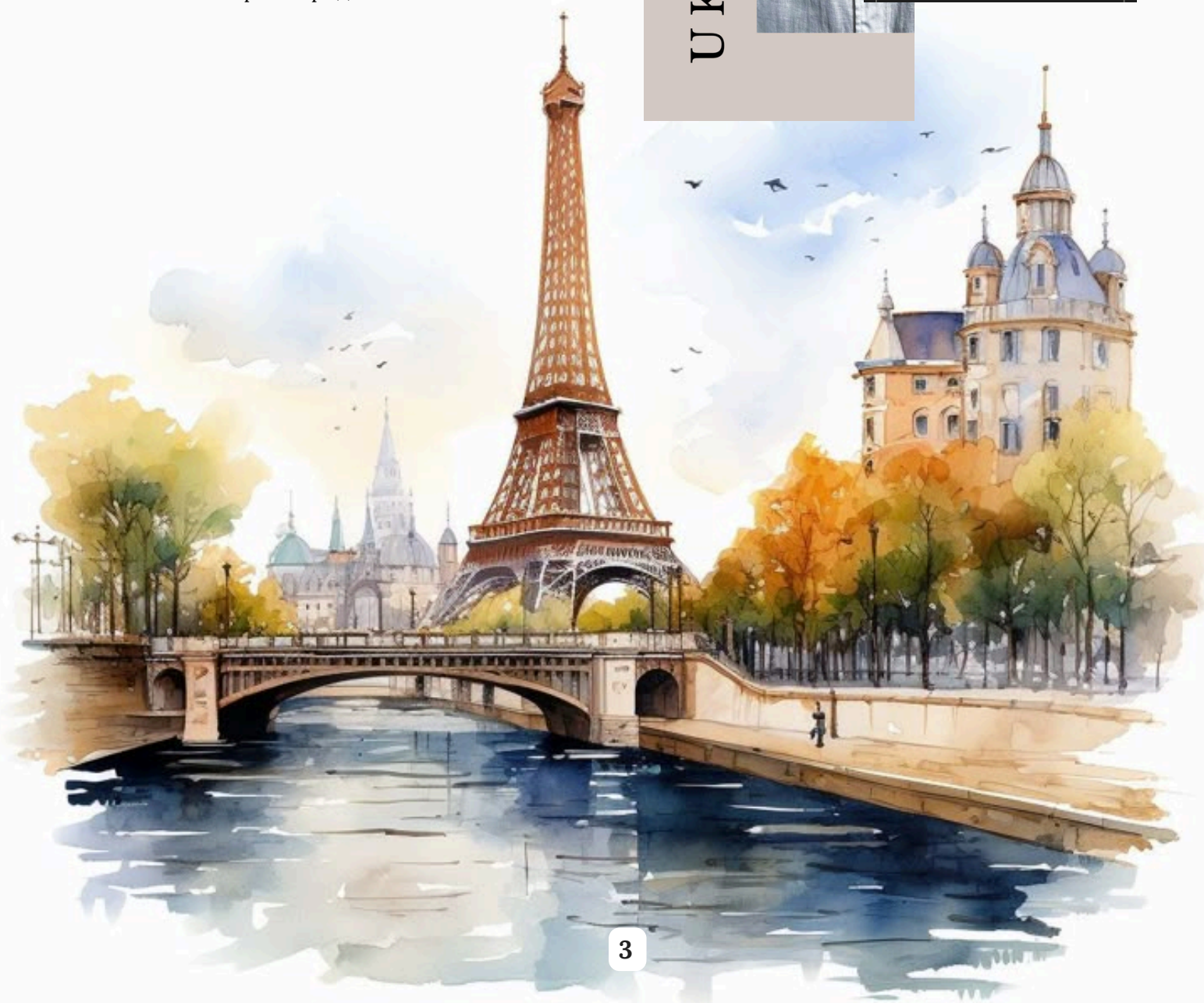
Волинська мелодія у
французькому серці

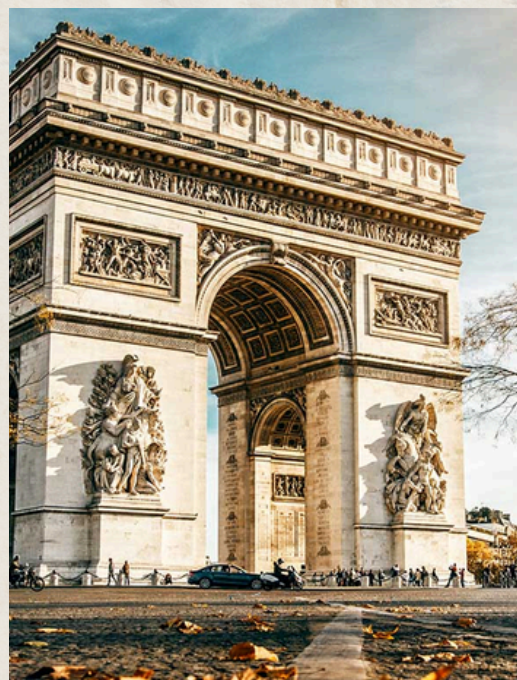
35 СЛІДИ, ЩО НЕ ЗНИКАЮТЬ

Безсмертя серед читачів і каменю

Е БАЛЬЗА
АЛО РОМАН

Від автора

У кожній епосі є постаті, які не просто творять літературу — вони формують уявлення про саму суть людської природи. Оноре де Бальзак — саме такий митець.

Його глибоке проникнення в соціальну структуру, вміння зобразити психологію персонажа й суспільні механізми зробили його не лише видатним письменником XIX століття, а й своєрідним літописцем людських пристрастей, марень і падінь. Цей альманах — спроба зібрати в одному виданні мозаїку вражень, досліджень, інтерпретацій та переосмислень творчості Бальзака. Ми прагнули подати його постать не як «класика в рамці», а як живого мислителя, який кидає виклик і сьогоднішньому читачеві.

Окрема увага в альманасі присвячена українському сліду в біографії письменника — його відвідинам України, зв'язкам із родом Ганських та тим особливим враженням, які залишила наша земля у його серці. Бо саме тут, серед волинських пейзажів, визрівали деякі сторінки його пізньої творчості.

Сподіваюся, що цей альманах стане не лише корисним джерелом знань, а й поштовхом до глибшого занурення у світ «Людської комедії» — складний, суперечливий, але надзвичайно багатий світ, створений генієм Бальзака.

КАТЕРИНА САВЧУК

ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК

ЖИТТЯ, ЩО СТАЛО РОМАНОМ

Французьку реалістичну літературу вважають найбільш довершеним втіленням реалістичного мистецтва слова тих країн, де відбулися глобальні суспільні перетворення та сформувалося нове буржуазне суспільство.

Представники «нового» мистецтва всебічно розглядали сучасне життя, послідовно його критикували, намагалися сформулювати висновки і поради, користуючись якими, люди змогли б його змінити. Великий Оноре де Бальзак (1799-1850) визначив основні принципи реалістичного методу, який мав допомогти письменникам. У другій половині XIX століття ці принципи переросли у справжній культ науки. Так виник «об'єктивний метод», який розвинувся у французькому красномовстві.

Отже, розуміти твір як авторське художнє дослідження життя, спостереження над ним, аналіз і узагальнення, подібно до вченого, — бальзаківська традиція в художній літературі.

ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК

“Я прагну до України, як до оазису в пустелі”

Багато хто переконаний, що життя автора багатотомної «Людської комедії» поєднує з нашою історією лише любов до прекрасної полячки, з якою письменник повинчався в Бердичеві за півроку до смерті. Перипетії цих романтичних стосунків набули широкого розголосу, затінивши не менш важливі для українців сторінки біографії класика світової літератури.

Літературознавці одностайні у визнанні Оноре де Бальзака не лише видатним митцем, а й основоположником абсолютно нового напрямку в красному письменстві — соціального роману. До цього прикладами були Вальтер Скотт із його історичною прозою та численна когорта авторів творів у готичному стилі з таємничими замками, ідеалізованими героями і мерзенними негідниками. Бальзак першим довів, що реальне життя сучасників не менш захопливе, ніж розповіді про події лицарських часів чи авантурні романи.

За спогадами колег-літераторів, автор «Людської комедії» часто повторював, що «ви шукаєте людину, якою вона має бути, а я беру її такою, яка вона є. Обидва шляхи ведуть до однієї і тієї самої мети — побачити себе і стати кращим».

Критик Жуль-Амадей Барбе написав, що «до Бальзака існував лише особистісний роман. Завдяки письменникові роман став соціальним. Там, де раніше була тільки особа, постало ціле суспільство. Від аналізу література піднялася до синтезу. Бальзак не менш епічний, ніж Гомер».

У численних творах письменника, якого за життя співвітчизники визнавали всього-на-всього «найпродуктивнішим прозаїком», понад дві тисячі персонажів, кожен з яких цілком упізнаваний і реалістичний. Не даремно Бальзак полюбляв наголошувати: «Я не придумую людську природу, я її спостерігаю і намагаюся відобразити такою, як вона є».

Нині вже важко повірити, що кандидатуру геніального митця аж двічі провалили на виборах до літературної академії Франції, імена більшості членів якої на сьогодні маловідомі навіть професійним історикам. «Несамовитий» російський критик Віссаріон Белінський, який із гнівом таврував Тараса Шевченка, не менш негативно відгукнувся про твори класика світової літератури, герої якого, мовляв, «так подібні до справжніх, як сам Бальзак до великого письменника».

У католицькій Італії та Іспанії за життя прозаїка його книжки заборонили як аморальні. Папські булли з оголошенням про це видавали буквально через місяць одна після одної, як було це 4 лютого і 21 квітня 1842 року. Клерикал-публіцист Вейо заявив, що Бальзак «написав стільки огидних і сороміцьких книжок, що їх важко навіть перелічити; він вигадав такі пороки, які до цього не були відомі людству».

Натомість видатна письменниця Жорж Санд констатувала, що «люди такі погані й такі хороші, як ті, що їх зобразив Бальзак. Сучасники не хотіли цього визнавати, однак із жадібністю читали його романи, в яких відчували трепет власного життя, читали із гнівом і захопленням».

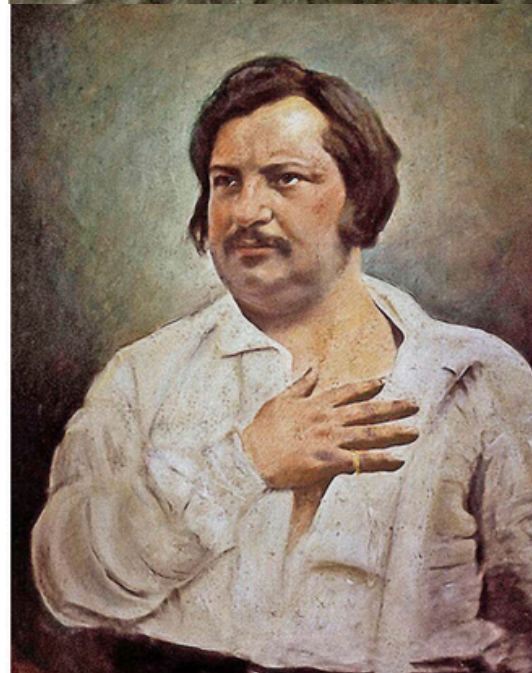

Твори Бальзака ще за життя автора підкорили світ, і письменник мав повне право заявити: «Моя популярність починається відразу за кордонами Франції». Не стали винятком Російська імперія та Наддніпрянська Україна, яка на той час була її складовою – найрозвиненішою і в економічному, і в культурному плані.

Доказ цього – роман видатного письменника і графині Евеліни Ганської, лист якої з підписом «інкогніто» не загубився серед тисяч адресованих Бальзакові відгуків шанувальників і шанувальниць його таланту. Саме ретельний і чесний аналіз творів митця й добросердні поради зачепили за живе серце класика і спонукали знавця людських душ до пошуку невідомої адресатки. Не обділений жіночою прихильністю письменник, коханками якого були і простолюдинки, і маркізи та герцогині рідної Франції, де, за словами видатного прозаїка, «скрізь бачу пристрасть, але ніде не бачу розуму», вперше зустрів неймовірне для його рідного краю поєднання. Чи не цього Бальзаку досі не можуть вибачити співвітчизники, які невтомно стверджують, що, мовляв, «письменник покохав гроші Ганської, а вона – його славу»? Чи не парадокс, що у Франції, яку ми звикли вважати країною любові, найзаповітнішими бажаннями майбутнього класика було стати знаменитим і коханим?

Заслужена слава прийшла до нього спочатку за кордоном, а вже потім на рідній землі, а щастя кохати і бути коханим йому дала наша Україна. Не зайве нагадати, що батько майбутнього класика одружився аж 51-річним на молодшій за нього на 32 роки дівчині, яка, ставши матір'ю, не особливо переймалася дітьми. До чотирирічного віку майбутнього письменника виховувала селянка-годувальниця у передмісті Парижа, а потім аж до відправлення на навчання бачив неньку двічі на день – уранці, коли діти віталися з нею, і ввечері, коли бажали їй на добраніч.

Згадуючи про величезні борги, з яких усе життя намагався виборсатися Бальзак, каторжно працюючи над черговими романами, зазвичай не згадують, що першопричиною цього стала недовіра родини до таланту сина. Далеко не бідні батьки пошкодували кількох тисяч франків на утримання письменника-початківця, який вимушено взявся за відкриття власного бізнесу, прогорів і навіть знаним прозаїком постійно позичав у чергових кредиторів, щоб розрахуватися з тими, кому вже мав платити.

Евеліна Ганська і Оноре де Бальзак були щасливими в цьому маєтку, який, за словами письменника, навряд чи можна назвати замком на кшталт Лувру. Фото з сайту ua.igotoworld.com

У цій ситуації знайомство з Евеліною Ганською, перша зустріч з якою відбулась у вересні 1833 року, аж ніяк не могло зарадити фінансовим справам Бальзака. Номінально начебто багата жінка була заміжня, і всім її майном розпоряджався чоловік. Лише у 1841 році Ганська овдовіла, але навіть після цього не стала вільною, бо опіку над майном однієї з найбагатших у Російській імперії магнатов перебрав на себе цар Микола I. Він не хотів допустити, щоб після одруження з іноземцем землі й маєтки його підданої перейшли у руки «французика», якого демонстративно не прийняли у царському палаці під час приїзду Бальзака в 1843 році до Петербурга. Лише після того, як багатства Евеліни Ганської успадкувала її донька, залишивши матері невелику рентну плату, шлюб із Бальзаком став можливим. Для письменника це було здійсненням найзаповітнішої мрії, а для нареченої — важким іспитом на вірність, бо вона вже знала, що її майбутній чоловік важкохворий і проживе не більш як рік.

Після смерті Бальзака всі радили Ганській відмовитися від його спадщини, що фактично полягала в обов'язку погашати величезні борги. Однак вдова митця витратила майже все майно, яким мала право розпоряджатися, на розрахунки із кредиторами чоловіка та посмертне перевидання його творів. Найвищою нагородою для Евеліни Ганської стало, що «я була його натхненням, втіхою, підтримкою тоді, коли світ глузував з нього і не хотів вірити у його геній».

Завдяки проживанню в маєтку Ганської в селі Верхівня нині Ружинського району Житомирщини та численним візитам до Києва і Бердичева Оноре де Бальзак зміг добре вивчити і полюбити наш край. Напрочуд промовисте визнання класика світової літератури: «Я прагну до України, як до оазису в пустелі».

Видатний майстер слова віддавав належне таланту українців, написавши у листах рідним та знайомим і про талановитого самоука-ковалю, здатного викувати з металу річ будь-якої складності й художньої цінності, і про «77 способів виготовлення хліба, що вказує на величезну здатність народу комбінувати нібито найпростіші речі», і про традицію селян іти в поле і з поля співаючи, що вразило уяву француза.

Та особливо влучна характеристика Бальзака побаченої прозорливим оком митця різниці між Росією й Україною. «Петербург — це нове місто, Москва — старовинне. Однак Київ — вічне місто, Північний Рим», — написав він у нотатках. Шість разів Бальзак приїжджав до Києва і звернув увагу на багатьма досі не помічену відмінність між тим, на що цілеспрямовано перетворили московити свячене місто русичів-киян: «Це татарське місто із трьомастами церквами, з багатствами Лаври і Святої Софії українських степів».

Мало хто до Бальзака помічав дисонанс між звичними для Московії «цибулинами» храмів, що постали в Києві за панування Російської імперії, й витонченою величчю давніх соборів Київської Русі, класичний взірець якої — будівля, споруджена в часи, коли на місці Москви ще були болота і дикі хащі.

Отож маємо напрочуд промовисте підтвердження того, що навіть листи і подорожні нотатки великого француза варто читати і перечитувати українцям, не кажучи вже про його твори, які не стільки про життя сучасної митцеві Франції, скільки про вічні для душі людини проблеми.

«Як багато серед патріотів тих, для кого слово Вітчизна нічого не означає», — обурювався Бальзак, немов знаючи, як під акомпанемент ура-патріотичних промов грабуватимуть Україну полчища корумпованих високопосадовців, а лідери численних націоналістичних мікропартійок більше перейматимуться посадами, ніж долею країни.

«Він руйнував гори із золота і нищив храми насолод, щоб показати, як серед оманливих химер і примар залишаються вцілілими лише праця і чесність», — так оцінила французька письменниця Жорж Санд творчість Бальзака. Його «Людська комедія» із втраченими ілюзіями, продажними депутатами і розкошами та злиденністю куртизанок — світських левиць — і про минуле, і про сучасний світ, у якому Україні й українцям ще належить обстояти своє місце під сонцем і захистити від моральної іржі вічні цінності.

Розповіді очевидців про Оноре де Бальзака

Молодий Бальзак і редактор

Коли Бальзак тільки починав свою літературну кар'єру, він часто страждав від відсутності грошей. Щотижня він приходив до свого видавця, відомого своєю скупістю, і просив у нього грошей в рахунок свого майбутнього гонорару. Одного разу секретар зупинив його біля дверей кабінету редактора:

- Вибачте, пане Бальзак, але видавець сьогодні не приймає.

Бальзак весело відповів:

- Це нічого, головне, щоб давав.

Бальзак і злодій

Одного разу вночі в квартиру до Бальзака забрався злодій і став ритися в ящиках його столу. Раптом злодій почув гучний сміх:

“Друже, ти даремно в темряві шукаєш те, що я не можу знайти вдень”.

Бальзак і майстер

Одного разу до Бальзака прийшов майстер, який займався ремонтом та благоустроєм його квартири, і став вимагати гроші за виконану роботу. Бальзак відповів, що зараз у нього немає ні сантимів, і попросив майстра зайти іншим разом. Той обурився і почав кричати:

- Щоразу, як я приходжу до вас за грошима, то вас немає вдома, то у вас немає грошей.

На це Бальзак сказав:

- Ну, це ж цілком зрозуміло! Якби у мене були гроші, то, напевно, тепер мене не було б удома.

А ви опустіть

Оноре Бальзак сидів на лавці парку, занурений у свої думки, коли перед ним зупинилася жебрачка:

- Месьє, допоможіть мені, у мене помер чоловік і троє дітей на руках.

Письменник відірвався від думок про літературу і дав нещасній “мудру” пораду:

- А ви опустіть їх на землю

Оноре де Бальзак народився 20 травня 1799 року. Його батько — Бернар Франсуа Бальс (бальс — «стрімка скеля») — був старшим сином у селянській родині. Наполегливий і діяльний, він навчився грамоти у сільського кюре і згодом дослужився до місця помічника мера міста Тур, потім став секретарем ради в канцелярії короля Луї XVI, потім — членом Генеральної ради комуни Парижа під час Великої французької революції.

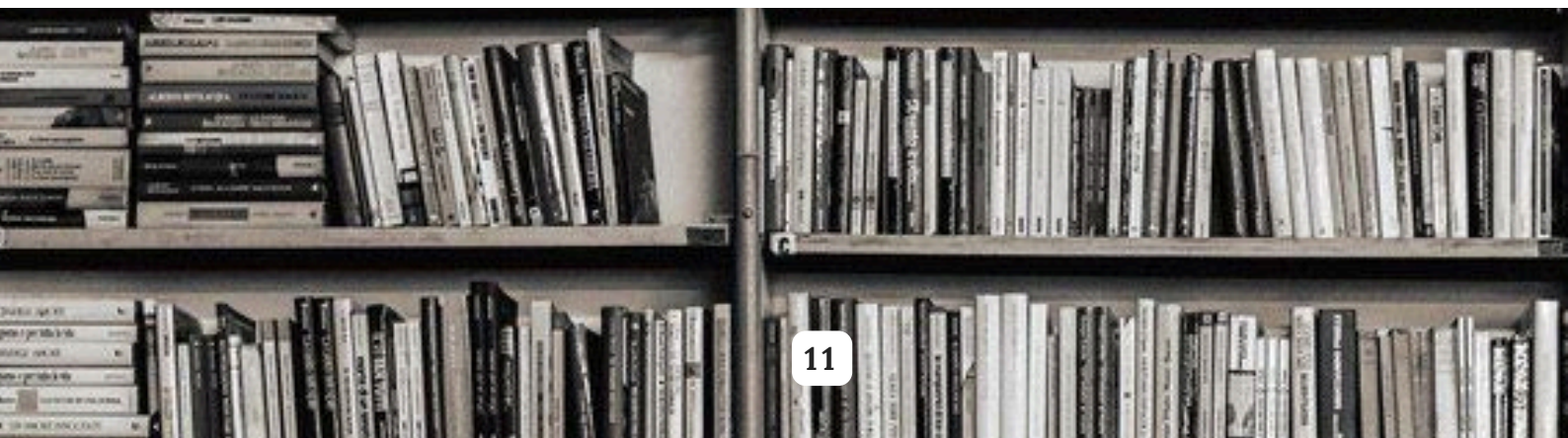
«Вийшовши в люди», батько Оноре вирішив, що має всі підстави змінити своє селянське прізвище Бальса і взяти таке, яке б підтверджувало його дворянське походження. Він обрав прізвище Бальзак і додав частку де. Так і утворилося прізвище всесвітньо відомого письменника.

Освіту Оноре розпочав у Вандомському коледжі у вісім років. Погане викладання і надзвичайно сувора дисципліна (часто вчителі вдавалися навіть до тілесних покарань), швидше за все, позначилися на тому, що хлопчик не мав великого бажання навчатися. Чи не єдиним порятунком для нього стало читання. Оноре читав багато, все, що потрапляло до рук, і тоді вже пробував писати власні твори.

У 1814 році життя Оноре змінилося — його родина переїхала до Парижа. Він продовжив навчання у приватних школах, але допитливому юнакові цього було замало. Він ходив слухати лекції у Сорбонну і практикувався в адвокатській конторі.

Перші кроки у правничій професії дали можливість Оноре ближче ознайомитися з реальністю та пізнати французьку дійсність. Цей новий для нього світ із часом майстерно відобразився на сторінках знаменитої епопеї «Людська комедія».

Коли Оноре де Бальзак у 1819 році завершив навчання й здобув ступінь бакалавра, у нього були всі перспективи швидкого кар'єрного зростання. Але молодий чоловік з кожним днем все більше відчував у собі письменницьке покликання, нестримне бажання викласти на папері власні спостереження та міркування про світ і людину в цьому світі. Тому він ніяк не погоджувався працювати в нотаріальній конторі, всіляко опирався волі батьків. Нарешті Оноре отримав дозвіл стати письменником: члени родини погодилися забезпечити йому два роки випробувального терміну, щоб він міг продемонструвати письменницькі здібності.

Будинок Бальзака в Парижі на вул. Фортюне

Бальзак дотримав слова — написав історичну віршовану драму «Кромвель». Але жанр твору і художні засоби «високої трагедії» не відповідали природі його таланту. Трагедія була важкою для читання. Коли родина влаштувала перевірку творчої роботи Оноре, всі були одностайними в тому, що письменника з нього не вийде.

Перша невдала спроба не злякала Бальзака. Йому вдалося вмовити батьків дати йому грошей на життя і ще трохи почекати. Так Оноре продовжив займатися літературною практикою. Він мріяв про славу. Отже, з «високим жанром» покінчено, і молодий письменник взявся за написання популярних тоді «готичних романів», що виникли ще за доби передромантизму. «Готичні романи» писали на замовлення для масового читання всі, хто хоч трохи відчував у собі письменницькі здібності.

Бальзак самостійно випустив вісім романів, також працював як співавтор. Ним рухало бажання розбагатіти, тому художня цінність творів була не на першому місці.

Згодом, уже відомий письменник, він критично оцінював низьку вартість написаного тоді й не зазначав ці тексти в переліку власних творів. Крім того, збагатитися йому теж не судилося. Але робота мала і позитивні наслідки: письменник шліфував свою майстерність, аналізував людей і події, вибудовував сюжети, створював власний метод зображення.

Фінансові та творчі невдачі стали причиною того, що Оноре де Бальзак втратив надію досягти добробуту за допомогою письменницької праці. Майже на два роки затяглася творча пауза. Натомість він захопився комерційними справами — спробував відкрити друкарню. Але Оноре не мав вдачі, потрібної в новій для нього діяльності, він був щирим і довірливим, не знав багатьох підприємницьких тонкощів, не вмів лічити гроші. Саме тоді в нього з'явився борг понад сорок тисяч франків, який переслідував підприємця-невдаха довгі роки. Так, здобуваючи життєвий досвід і прощаючись із мрією розбагатіти, майбутній великий знавець людських душ пізнавав закони суспільства, осмислював і переосмислював роль грошей у житті людини, розмірковував над основними цінностями.

Улітку 1828 року Бальзак повернувся до творчості, але вже по-іншому сприймав свою працю. Як наслідок, після виходу роману «Шуани» у 1829 році він завоював репутацію одного з найоригінальніших авторів у світі.

Перші спроби написання великої епопеї — «Людської комедії» — були пов'язані з роботою в жанрі «фізіологічного нарису». Цей жанр не був ні суто науковим, ні суто художнім, швидше художньо-публіцистичним, торкався актуальних тем, описував певні соціальні явища, втілював соціально-побутові і психологічні спостереження. Пізніше автор буде використовувати його в написанні новел. Так з'явився всесвітньо відомий твір «Гобсек» (1830), який «виріс» із «фізіологічного нарису» про лихваря.

Пізніше один за одним виходили романи й повісті «Шагренева шкіра» (1831), «Полковник Шабер» (1832), «Ежені Гранде» (1833), «Батько Горіо» (1834). Останній твір вважається одним із шедеврів Оноре де Бальзака і засвідчує, що погляди його як письменника вже сформувалися.

Оноре де БАЛЬЗАК

1799 - 1850

Майже в кожному творі автор з різних поглядів досліджував обставини повсякденного життя різних людей. Причини їхніх проблем досить часто були пов'язані з майновими інтересами і грошима. У романі «Ежені Гранде» Бальзак підсумовує: «Більше, ніж в будь-який час, гроші владарюють над законами, політикою і звичаями».

Ставши відомим письменником, Бальзак продовжував багато працювати. Більшу частину життя він проводив за роботою, створюючи «Людську комедію» і зображуючи основні зрушення в суспільстві пореволюційної доби.

Для Бальзака було важливо не відриватися від роботи: «Я не зможу працювати, якщо змушений буду перервати роботу й вийти хоча б на прогулянку. Я ніколи не працюю годину або дві». У кабінеті Оноре не було нічого, крім дорогого його серцю письмового столу, кількох книжок класиків обов'язково у найдорожчих обкладинках (для натхнення), стосу паперу. Були ще тільки підготовлені для письма воронячі пера. Творити письменник не міг, поки не одягався у знаменитий білий балахон, схожий на чернецьку рясу.

Напружена робота не змусила митця відмовитися від важливих для нього життєвих насолод. Людина бурхливого темпераменту й непогамовної енергії, Бальзак не втрачав інтересу й смаку до життя, залишаючись надзвичайно активним і діяльним. Йому весь час було ніколи: його бентежили грандіозні задуми, підганяло честюлюбство і, можливо, не меншою мірою, невблаганні кредитори, які вимагали борги.

Відомий автор біографічної прози – австрійський письменник Стефан Цвейг – так зобразив роботу Бальзака: «Бальзак пише й пише, без пауз, без зупинки, його фантазія, запалавши, горить невпинно. Вона, наче лісова пожежа, перебігає від стовбура до стовбура, все палкіше й несамовитіше – і, нарешті, вогонь охоплює все навкруги. (...)»

Година, дві, три, чотири, п'ять, шість годин, іноді сім і навіть вісім. Жоден екіпаж більше не котиться провулком, ані звуку в будинку й кімнаті, лише тихеньке скрипіння пера та зрідка шелест відкладеного аркуша. Надворі вже світає, але Бальзак цього не помічає. Його день – це тільки невеличке коло від свічки, і немає жодних людей, крім тих, що він щойно створив, ніяких доль, крім тих, що він вигадав у процесі творчості; немає простору, немає часу, немає світу, крім того, що в його власному космосі».

Доля дарувала великому письменнику не лише можливість спостерігати за життям сучасного суспільства у Франції. Він багато подорожував, спілкувався з різними людьми в різних країнах, зустрічався з шанувальниками його творчості і все більше надихався. У лютому 1832 року він отримав листа без зворотної адреси за підписом «Іноземка». Це одна з його шанувальниць – заможна польська поміщиця Евеліна Ганська, власниця маєтку біля Бердичева – висловлювала свої захоплення його романами й тонким розумінням жіночої душі. Так почалося їхнє кохання і знайомство Бальзака з Україною.

1799

1850

Оноре де Бальзак

Місце народження, проживання

Тур, Париж,
Франція

Батьки

Батько — Франсуа
Бальзак, нотаріус;
мати — Анна-Лаура

Освіта

Закриті пансіони
та школи,
Вандомський
коледж, школа
правознавства
в Парижі

Рід занять

Писар в адвокат-
ській конторі,
письменник

Захоплення

Біологія, медицина, економіка, історія,
математика, окультні науки

Основні твори

«Людська комедія»: «Ежені Гранде»,
«Батько Горіо», «І обсек»,
«Шагренева шкіра», «Шуани, або Бретань 1799 року»,
«Невідомий шедевр» та інші, усього 96 творів

Починаючи працювати над новим твором, Бальзак замикався в кімнаті на один-два місяці і щільно закривав віконниці, щоб через них не проникало світло. Писав 18 годин щодня при свічках, одягнений в халат.

Письменник любив каву. Найчастіше він випивав по п'ятдесят чашок чорної турецької міцної кави в день. Якщо не виходило зварити каву, Бальзак жменьку зерен кави закидав в рот сухим.

«Усі його книжки утворюють одну книгу, книгу живу, блискучу й глибоку, в якій рухається і діє вся наша сучасність, утілена в цілком реальних образах, на яких лежить печать розгубленості й жаху. Дивовижна книга, яку її автор назвав комедією і міг би назвати історією... книга, створена завдяки спостереженням і фантазіям, де щедро і правдиво показано все найпотаємніше, міщанське, вульгарне, нище й де часом несподівано, з-під грубо розірваної оболонки реальних подій, виступають найпохмуріші, найтрагічніші ідеї».

ВІКТОР ГЮГО, ФРАНЦУЗЬКИЙ ПИСЬМЕННИК

«Він описував цей світ, але не засуджував його. Йому докоряли за це, а його мовчання розцінювали як знак згоди. Але він інстинктивно відчував, що занадто вивершені судження автора знижують цінність твору. Роль мистецтва полягає в тому, щоб створити неупереджену картину. Якщо письменник повчає або гудить, твір втрачає свою красу, якщо ж автор перебуває на певній відстані, виступає в ролі нібито незацікавленого спостерігача, читач мимохідь проймається хвилюванням і сприймає твір як невідому правду життя. Мораліст повинен уміло ховатися під плащем історика».

АНДРЕ МОРА, ФРАНЦУЗЬКИЙ ПИСЬМЕННИК

«Гроші в Бальзака — це не тільки економічна сила, а й матеріалізоване вираження особистої вигоди й хижого егоїзму, гірших нахилів і пристрастей людини, які не стримуються, а, навпаки, стимулюються буржуазним суспільством. У своїй «Людській комедії» письменник послідовно крок за кроком показує, як згубно діє ця сила на суспільні звичаї, сімейні відносини, мораль, політику, правосуддя, на різні сфери соціального й приватного життя».

ДМИТРО НАЛИВАЙКО, УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ

ŒUVRES COMPLÈTES
DE
H. DE BALZAC
—
LA
COMÉDIE HUMAINE
—
VOLUME IV
—

Архітектор людських доль
Людська комедія

La Comédie humaine — багатотомна колекція пов'язаних між собою творів французького письменника Оноре де Бальзака, в яких в найрізноманітніших аспектах відображено французьке суспільство часів Реставрації та Липневої монархії.

LA LIVRAISON, 50 CENT.

DE N. H. DE

BALZAC

146 gravures par MM. T. Johannot, H. Monnier, Meissonier, Bertall.

UNE LIVRAISON PAR SEMAINE

ШАГРЕНЕВА ШКІРА БАТЬКО ГОРІО ГОБСЕК

Не менш характерним є роман «Шагренева шкіра», у якому аналізуються наслідки гонитви за матеріальними цінностями.

Головний герой твору — збіднілий аристократ Рафаель де Валантен, проходить важкий шлях: від багатства — до бідності й від бідності — до багатства, від пристрасного, безмовного почуття — до взаємної любові, від великої могутності — до смерті. Волею долі він заволодів чудовим талісманом — невеликим чарівним шматком шкіри, який здатен виконувати всі бажання власника в обмін на його життя. Із кожним виконаним бажанням шкіра зменшується, а Рафаель із жахом спостерігає, як витікають дорогоцінні хвилини його життя. Те, що ще зовсім недавно нічого не означало для героя, раптом стало найціннішим. А особливо життя відтоді, коли він зустрів свою справжню любов. Виходить, що кожна примха — повільне самогубство, задоволення — рух до спустошення, збагачення — шлях до загибелі.

LACTÈRE ORIGINALE
Français

Honoré de Balzac

LA PEAU
DE CHAGRIN

Усіма романами в «Людській комедії» Бальзак доводить, що справжні цінності, такі як любов, співчуття, підтримка — відкидаються сучасним йому суспільством як щось чужорідне й непотрібне. І хоч як тільки людина забуває про них, вона починає помирати, та цими цінностями не можна керуватися у світі обману й наживи.

ПОВІСТЬ «ГОБСЕК»

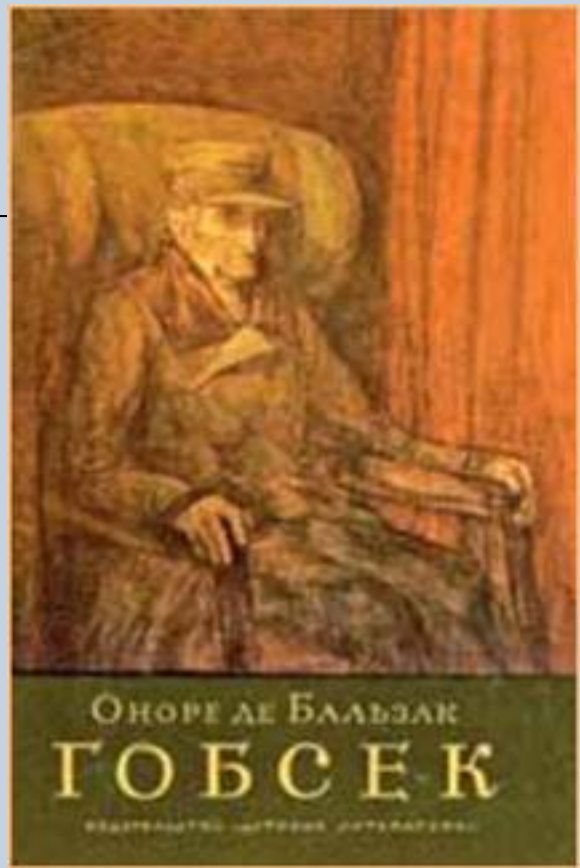
Сюжетно-композиційна будова повісті «Гобсек» дає читачеві змогу спостерігати за окремими подіями, що вплітаються у велике епічне полотно, яким охоплено життя сотень людей, у кожного з яких є своя історія. Твір побудовано за принципом «розповідь у розповіді»: другорядний учасник подій — адвокат Дервіль — розповідає про те, за чим спостерігав. Цей прийом підкреслює, що образ Гобсека — типове, узагальнене явище, яке виникло давно і не зникло, на жаль, у XXI столітті.

Повість складається з трьох історій. Одна з них — це історія оповідача, адвоката Дервіля, який допоміг віконтесі де Гранльє повернути свої статки, відібрані під час революції, і хоче прислужитися ще раз, посприявши її дочці Камілли в намірі вийти заміж за молодого графа де Ресто. Друга — і центральна — історія скнари Гобсека, якого доля пов'язала з Дервілем.

Третя — трагічна історія родини де Ресто: графиня, віддавши всі гроші коханцеві Максиму де Траю, зважилася на злочин, бо прагне забезпечити майбутнє своїх молодших дітей. Твір має відкритий фінал: історія кохання Камілли де Гранльє і графа де Ресто не отримує логічного завершення, і навіть розповідь Дервіля про Гобсека не має ні початку, ні кінця.

КВЕНТИН МАССЕЙС. МІНЯЙЛИ. XVI СТ.

Адже минуле лихваря залишається утаємниченим, а про долю його фантастичних багатств взагалі не згадується.

Жага до збагачення в образі Гобсека підкреслюється і його прізвищем. Воно походить від нідерландського слова *Gobseck* — живоглот.

ому Гобсек — типовий герой? Він лихвар, який завжди матиме зиск у суспільстві, де ходять гроші як основна цінність. Тому він буде типовий не тільки для свого часу, а й для будь-якого суспільства, у якому капітал завойовує позиції при владі.

Головний герой повісті — лихвар Гобсек — «людина-вексель», «уособлення влади золота». Проте бальзаків Гобсек — не зовсім типовий лихвар. Його особливість полягає в тому, що він скнара-філософ. Система поглядів Гобсека на життя складалася поступово. Він пройшов довгий шлях і багато пережив, перш ніж упевнився, що «всюди йде боротьба між багатими і бідними».

«У мене принципи змінювались відповідно до обставин, доводилося змінювати їх і залежно від географічних широт», — зізнається Гобсек Дервілю. Внаслідок важкого життєвого досвіду він дійшов сумних висновків про природу людини, виробив систему поглядів, які вже не змінювались. Важливе місце у цій системі посідає «інстинкт самозбереження», «особистий інтерес», а з усіх земних благ тільки одне, з його точки зору, варте того, щоб людина його домогалася, — «це... золото. У золоті сконцентровані всі сили людства», — вважає Гобсек. І золото для нього — це передусім влада, воно є її символом: «Я володію світом, не втомлюючи себе, а світ не має наді мною найменшої влади».

РЕМБРАНДТ. ПОРТРЕТ СТАРОГО. XVII СТ.

ІЛЮСТРАЦІЯ ДО ПОВІСТІ. XIX СТ.

Його біографія детально демонструє, що зростання Гобсека і йому подібних пов'язано з першими періодами становлення капіталізму, періодом початкового накопичення статків. Читач тому і не дивується, що серце головного героя у такому становленні остаточно перетворюється на «зливok металу», його не зворушують людські нещастя й страждання. Гобсеку не властиво жаліти або співчувати своїм боржникам — «жертвам». Ці жертви іноді «обурювалися, кричали в нестямі, а тоді раптом западала мертва тиша, наче в кухні, коли там ріжуть качку».

Але ж таким жорстоким герой був не завжди. В юності це був романтичний, сповнений натхнення юнак. Та життєві обставини схилили його до думки про нікчемність людської природи. Бачачи, яким чином впливає на людей золото, як воно їх підкорює, — Гобсек прагне отримати таку владу. Все своє життя герой накопичує гроші, вижимаючи їх зі своїх клієнтів, майже нікого не шкодуючи. Та чи принесли вони дійсно йому щастя? Адже він не витрачав їх ні на добрі справи, ні на власні забаганки. Він просто ніби колекціонував золото, втішаючись самою його наявністю.

Гобсек зневажає аристократів. І виявляє цю зневагу не тільки тим, що навмисне бруднить своїми чобітьми пухнасті килими в розкішних особняках. Він їх підштовхує до банкрутства і моральної деградації, а сам зловтішається, насолоджується їхнім падінням.

Слідкуючи за хитрощами графині де Ресто, він подумки промовляє: «Розплачуйся за всю цю розкіш, за свій титул, за своє щастя, за переваги, якими ти користуєшся. Щоб охороняти своє добро, багатії винайшли трибунали, суддів, гільйотину,

до якої дурні люди самі пориваються, наче метелики до вогню. Та хоч ви й спите на шовках і шовками укриваєтесь, а під усмішкою скрегочете зубами і страшні химери впираються вам пазурами в серце».

В образі Гобсека поєднуються риси скнари-лихваря і честолюбного філософа, який сприймає гроші як запоруку панування над людьми. Головна його думка — у житті треба стояти на тому, що дозволяє задовольняти власний егоїзм і впливати на інших. І лише золото дає таку силу: «Щоб здійснити свої примхи, ми потребуємо часу, засобів і зусиль. Так от, у золоті все це є у зародку, і воно все дає у житті».

Воно також дає Гобсеку велику насолоду володарювання. «Хіба можуть у чомусь відмовити тому, у чиїх руках мішок із золотом? — розмірковує лихвар. — Я досить багатий, щоб купувати людську совість, щоб управляти міністрами через тих, хто має на них вплив, починаючи із секретарів і кінчаючи полубовниціями! Хіба це не влада, хіба не могутність?»

Сам Бальзак не був абсолютно згодним із своїм героєм. Автор поділяє думку про суперечливу природу людини і суспільства, але не втрачає оптимізму: «Я не вірю в безконечне удосконалення людського суспільства, я вірю в удосконалення самої людини». Тому виводить персонажів, які не підпадають під вплив золота, не поступаються своїми моральними правилами. Це Дервіль і його дружина Фанні. Непохитного у своїй непідкупності, відданості принципам честі й обов'язку Дервіля поважає і сам Гобсек, який, незважаючи на свою загальну байдужість до людей, довіряє йому.

Образ Гобсека створений Бальзаком надзвичайно майстерно. Одна з найважливіших його складових – портрет, який складається з різних ознак, особливу роль у змалюванні яких відіграють порівняння. Вони підкреслюють безжиттєвість і безбарвність героя. Дервіль називає Гобсека «місячним ликом», оскільки його жовтуватий колір «нагадував колір срібла, з якого злізла позолота. Волосся в мого лихваря було зовсім гладеньке, завжди старанно зачесане, з сивиною, – попелясто-сіре. Риси обличчя, непорушні, холодні, як у Талейрана, мов вилиті з бронзи. Очі, маленькі жовті, як у тхора, і майже без вії, не виносили яскравого світла, тому він захищав їх козирком старого картуза. Гострий кінчик довгого носа, поритий віспою, скидався на буравчик, губи були

ЮРІЙ ГЕРШКОВИЧ. ІЛЮСТРАЦІЯ
ДО ПОВІСТІ «ГОБСЕК»

тонкі, як у алхіміків та старезних дідів на картинах Рембрандта або Метсю.... Від першої хвилини пробудження і до нападів кашлю всі його дії були розмірені, як коливання маятника. Це був якийсь чоловік-автомат, якого заводили щодня».

Досить часто він був схожий на безстатеву істоту, байдужу до всього на світі. Іноді навіть виявляв емоції і сміявся. Але цей сміх був таким же неприємним, як і зовнішність лихваря. Повного мірою портрету героя відповідає інтер'єр його кімнати, у якій все було старе і потерте, холодне й позбавлене життя. Похмурим і сирим був і будинок, де Дервіль мешкав по сусідству з Гобсеком. Усі кімнати, ніби чернечі келії, мали однакові розміри і виходили в напівтемний коридор з маленькими віконцями. Утім, дім і справді був колись монастирським готелем.

Єдине, що іноді пробуджувало почуття у Гобсека – це коштовності. Наприклад, діаманти графа де Ресто, які вдалося отримати за безцінь, змусили скнару на якусь мить показати справжнє обличчя, від чого присутні навіть розгубилися: «Ця люта радість, це злісне торжество дикуна, який заволодів блискучими камінцями, приголомшили мене», – розповідає Дервіль. Тріумф, хоча й короточасний, первісної, тваринної пристрасті важливий для розуміння образу Гобсека. Це його істинна сутність. Хоча іноді його ставлять в один ряд з куди більш цивілізованими і навіть аристократичними особами. Граф де Ресто, вирішивши навести довідки про Гобсека, дійшов висновку, що він «філософ із школи циніків»; трохи пізніше, на переговорах з тим же графом Гобсек «хитрістю і пожадливістю заткнув би за пояс учасників будь-якого дипломатичного конгресу».

Таким чином Бальзаку вдалося досягти більшої рельєфності у зображенні героя, зацікавити читачів, відкрити такі сторони його натури, які недоступні звичайному побутовому опису.

І тепер Гобсек сприймається вже не просто як влучне спостереження, а як авторське узагальнення істотних рис людської натури взагалі, «вічний тип», поряд з Тартюфом, Дон Кіхотом та іншими.

Зрозуміло, культурне значення цих персонажів різне, але всі вони міцно асоціюються в нашій свідомості з тими чи іншими якостями людей: лицемірством, скупістю, лицарством, щедрістю і широтою душі в поєднанні з дитячою наївністю тощо. Своє місце посів у цьому ряду й Гобсек – лицар наживи.

Бальзаку вдалося майстерно використати поєднання рис реалістичної і романтичної літератури, що підкреслює особливості його індивідуального стилю.

Фінал повісті вражає своєю непередбачуваністю. Із кожним днем скупість Гобсека стає все більш маніакальною, поглинає всі інші його риси і таланти та перетворюється у небезпечний інстинкт накопичення. Кімнати двох поверхів будинку скнара перетворив на сховище провіанту й товарів, які він не наважувався продати купцям, боячись продешевити. «Я мало не задихнувся від смороду, у якому злилося безліч всіляких запахів. Усе кишіло червою і комашнею», – розповідає Дервіль, якому довелося давати лад «спадку» Гобсека. Зрештою, все це стає метафорою беззмістовного і змарнованого життя.

ДАВИД ШТЕРЕНБЕРГ. ІЛЮСТРАЦІЯ ДО ПОВІСТІ «ГОБСЕК». ХІХ СТ.

Векселі, які тримає Гобсек, за якими він отримує гроші, зводять його з багатьма людьми. Так він потрапляє в розкішний особняк графів де Ресто. Він розповідає про ці відвідини Дєрвілю, а Дєрвіль — пані де Гранльє, її літньому родичеві та її дочці. На цій розповіді зберігається подвійний відбиток: єхидної іронії Гобсека та людської м'якості Дєрвіля. Який контраст: сухий, жовчний старий опівдні в будуарі великосвітської красуні. В оточуючій її розкоші усюди сліди вчорашнього балу, втоми, недбалості.

Гострий погляд Гобсека осягає й ще дещо: крізь цю розкіш проглядаються злидні. Графиня Анастасі де Ресто розгублена та принижена, але гарна й сильна. Вона викликає захоплення навіть у Гобсека, який насолоджується тим, що тримає у своїх руках її ганебну таємницю.

По-своєму лихвар педантично чесний. Діамант, отриманий від Анастасі, коштував на двісті франків більше, ніж Гобсек повинен був отримати. І він повертає двісті франків через Максима де Трая, коханця графині й батька її молодших дітей. Гобсек говорить про Максима: «Я прочитав на його обличчі майбутнє графині. Цей чарівний блондин, холодний і бездушний картяр, розориться, її розорить, розорить її чоловіка, розорить її дітей, і він пожере їхню спадщину і більше винищить і зруйнує, ніж могла б зруйнувати ціла артилерійська батарея». І це теж портрет. Саме бальзаківський портрет. Тому що сутність літературного портрета в тому, аби у людському обличчі вгадати особистість та її роль у житті людей.

Бальзак добре розумів, наскільки руйнівною може виявитися пристрасть, яка переходить в одержимість, як у Гобсека. Людина, навіть пізнавши та підпорядкувавши собі закони світобудови, залишається всього лише людиною. І настане час, коли вона вже не зможе тримати все під контролем. Усе обвалиться на неї, і вона згине, як Гобсек. Українською мовою повість Бальзака «Гобсек» переклав Віктор Шовкун, лауреат премій Миколи Лукаша і Максима Рильського за кращі переклади творів світової літератури.

UKRAINE

*Волинська мелодія у
французькому серці*

РОМАН АВАНСОМ

LETTRE SUR KIEW

PAR

HONORÉ DE BALZAC

FRAGMENT INÉDIT

ORNÉE DE TROIS ILLUSTRATIONS
ET DE TROIS FAC-SIMILÉS

SE VEND
AUX ÉDITIONS LAPINA
75, RUE DENFERT-ROCHEREAU
PARIS

1927

«ЛИСТ ПРО КИЇВ». ВИДАННЯ 1927 РОКУ

«ВІЧНИМ МІСТОМ»

назвав Київ один з найвідоміших французьких письменників XIX сторіччя Оноре де Бальзак. Він порівнював місто на берегах Дніпра із Римом - той іменувався «вічним» ще за часів античності. І це співставлення не може не тішити багатьох українців. Не менш приємним для них є й те, що Бальзак виразно протиставляв Київ російським столицям - Москві, що «лише вступала у вік зрілості», та Петербургу, який він взагалі називав «немовлям». Щоправда, висновок цей зробив насправді ще до того, як побачив місто на власні очі. І саме тому його зауваження складно назвати враженням мандрівника - принаймні в традиційному розумінні цього слова.

Втім, мова йшла не лише про Київ. А й про Україну в цілому. В чому Бальзак зізнавався відверто. «Я чув про степи, селян, заметілі, євреїв, поєднання цивілізації з варварством, і це були настільки фантастичні розповіді, що Україна почала здаватися мені єдиним місцем у світі, де я зможу побачити справді нових та цікавих людей і отримати неймовірні враження.» Тобто враження про Україну сформувалося в нього раніше. До відвидин цього краю. І з чужих слів. А відтак це була своєрідна «заочна закоханість» чи то пак «роман авансом». Трохи дивна для пересічної людини. Але не для Бальзака»

Власне, з письменником це трапилося не вперше. Навіть кохання свого життя він знайшов дуже схожим чином. Так би мовити «по переписці». В буквально сенсі цього слова. У 1832 році він отримав лист від загадкової шанувальниці, що не відкривала свого імені, але із захопленням відгукувалася про твори Бальзака. Лише згодом він дізнався, що їхньою авторкою була поміщиця Евеліна Ганська (в дівоцтві - Ржевуська), яка вийшла заміж за чоловіка, набагато старшого за неї, нудьгувала, втішалася читанням, познайомила з романами Бальзака та зрештою закохалася у них та їхнього автора.

«ВІЧНИЙ РИМ» - НАПИС НА МОНЕТІ, КАРБОВАНІЙ ЗА ЧАСІВ ДАВНЬОРИМСЬКОГО ІМПЕРАТОРА АДРІАНА

Особиста зустріч письменника із шанувальницею відбулася лише за рік, в швейцарському Невшателі, і Бальзак вічув, що справді закохався. Але в Евеліні був живий чоловік, про розлучення з яким не могло бути й мови. Одружитися на ній француз міг лише після його смерті - і чекати довелося досить довго. Звісно, не всі вірять, що йшлося лише про «чисте кохання». Бальзак мав репутацію людини меркантильної, та й обставини підштовхували його до «полювання за грошима», без нього він просто не мав би змоги розплатитися з численними боргами. Відомо, що він навіть зізнавався сестрі, що готовий заплатити комісійні тому, хто познайомить його з жінкою, одруження з якою вирішить його фінансові проблеми. Але чи була такою жінкою Ганська? Адже вона насправді не могла навіть вільно розпоряджатися своєю власністю (Бальзак міг жити і її маєтку у Верхівні, але навіть продати щось суттєве із майна вона не могла). І яким би меркантильним не був письменник, він не розійшовся з Евеліною в пошуках заможнішої пасії, навпаки - наполегливо домагався укладання офіційного шлюбу з коханою. І таки домогся свого в 1850 році, хоч на той момент жити йому залишалося лише три місяці. Втім, для того, щоб закохатися в Ганську, Бальзак мав принаймні отримати від неї листа. Київ і Україна зробити цього не могли за визначенням. Хто ж був загадковою «незнайомкою» цього разу. Теж Евеліна? Так, кохана могла розповідати письменнику про свою батьківщину і тим самим значною мірою формувати його очікування. Але захопився Києвом він точно не з її ініціативи. Тож з чиєї?

Що відповісти на це питання, доведеться згадати про іншого мандрівника. Теж француза. Щоправда його подорожні нотатки створювалися більш звичним шляхом. Він спочатку приїхав до Російської імперії, а вже потім поділився своїми враженнями. І для імперії насправді саме цей й виявилося проблемою.

Бо їхав на схід цей літератор з одним уявленням про «державу царів», а повернувся - зовсім з іншим. Мандрівником цим був Астольф де Кюстін. І його книжка «Росія в 1839 році» стала справжньою європейською сенсацією. Бо він камня на кампні не залишив від міфів, що в той час побутували про Росію, і по суті знищив її репутацію, заявивши, що в цій державі відсутнє головне для щастя людини - особиста свобода, а монархія Романових є нічим іншим як «царством фасадів», за яким ховається свавільна тиранія.

ЕВЕЛІНА ГАНСЬКА

КОСТЕЛ СЯТОЇ ВАРВАРИ У БЕРДИЧЕВІ, В ЯКОМУ ВІДБУЛОСЯ
ВІНЧАННЯ ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАКА З ЕВЕЛІНОЮ ГАНСЬКОЮ

АСТОЛЬФ ДЕ КЮСТІН

Найприкріше для петербурзьких урядовців полягало в тому, що вони й гадки не мали, як цій репутаційній катастрофі завадити. Врешті-решт, міністр освіти Сергій Уваров (той самий автор формули «православ'я, самодержавства, народність») запропонував знайти якогось впливового європейського письменника, з яким домовитися про написання книжки, яка спростує «кюстинівські наклепи» або ж хоча б дасть зрозуміти європейській публіці, що «не все так однозначно». Насправді російського міністра не можна назвати винахідником цього рецепта, свого часу елизаветинський фаворит Іван Шувалов подібним чином «спростовував Монтеск'є», замовивши «Історію Петра Великого» у Вольтера. Але то було в XVIII сторіччі, коли Росії була європейцям майже невідома, а Уваров пропонував «повторити» вже після «особистого знайомства» парижан із російськими козаками, і це трохи ускладнювало завдання.

Щодо кандидатур на роль «анти-Кюстіна» то спочатку ставку хотіли зробити на Александра Дюма. Той якраз написав п'єсу «Алхімік» і натякав, що може навіть присвятити її царю. За однієї умови - якщо той його нагородить. Скажімо, орденом Святого Станіслава - ордени Дюма приваблювали вочевидь більше грошей. Після цього, натякав письменник, він може приїхати до Росії - і написати власні подорожні нотатки, вочевидь потрібного для Петербурга змісту. Але Микола I обурено відкинув саму ідею нагороджувати француза за п'єсу. Мистецькі смаки імператора, втім, були лише приводом - напередодні він дізнався, що давній його агент Шарль Дюран, який запропонував кандидатуру Дюма, «змінив господаря» і став працювати на Луї Бонапарта (тоді це гнаного опозиціонера, але доволі заможного, якщо він міг «перекупити» агента в самого царя).

LA RUSSIE

EN 1839

PAR

LE MARQUIS DE CUSTINE

« Respectez surtout les étrangers, de quelque qualité, de quelque rang qu'ils soient, et si vous n'êtes pas à même de les combler de présents, prodiguez-leur au moins des marques de bienveillance, puisque de la manière dont ils sont traités dans un pays dépend le bien et le mal qu'ils en disent en retournant dans le leur. »

(Extrait des conseils de Vladimir Monomaque à ses enfants en 1136, Histoire de l'Empire de Russie, par Karamsin, t. II, p. 205.)

TOME PREMIER

PARIS

LIBRAIRIE D'AMYOT, ÉDITEUR

6, RUE DE LA PAIX

1843

**«РОСІЯ В 1839 РОЦІ» – НАЙСКАНДАЛЬНІША
КНИЖКА КЮСТІНА**

СЕРГІЙ УВАРОВ

АЛЕКСАНДР ДЮМА

МИКОЛА І

Микола І вирішив, що Дюма вистачить і царського перстня, відправленого йому як подарунок. Але тепер образився вже сам письменник. «Алхіміка» він присвятив своїй черговій коханці. А в наступному його романі - «Вчитель фехтування» - виявили цілий букет, хоч і завуальованих, але випадів проти російського імператора. На Дюма поставили хрест.

І саме тоді згадали про «меркантильного» Бальзака. До того ж саме в цей час помер чоловік Евеліні, і в її коханця зажеврїла надія про шлюб. Тому він звернувся за дозволом відвідати царську імперію до російського посольства у Парижі, а звідти одразу повідомили про нового кандидата в «анти-Кюстїні» до Петербурга. Залишалося узгодити «технічне завдання» - і за «заочними нотатками» Бальзака про Київ та Україну ми можемо зрозуміти, яким воно, зрештою, виявилось.

І саме тоді згадали про «меркантильного» Бальзака. До того ж саме в цей час помер чоловік Евеліні, і в її коханця зажеврїла надія про шлюб. Тому він звернувся за дозволом відвідати царську імперію до російського посольства у Парижі, а звідти одразу повідомили про нового кандидата в «анти-Кюстїні» до Петербурга. Залишалося узгодити «технічне завдання» - і за «заочними нотатками» Бальзака про Київ та Україну ми можемо зрозуміти, яким воно, зрештою, виявилось.

І саме тоді згадали про «меркантильного» Бальзака. До того ж саме в цей час помер чоловік Евеліні, і в її коханця зажеврїла надія про шлюб. Тому він звернувся за дозволом відвідати царську імперію до російського посольства у Парижі, а звідти одразу повідомили про нового кандидата в «анти-Кюстїні» до Петербурга. Залишалося узгодити «технічне завдання» - і за «заочними нотатками» Бальзака про Київ та Україну ми можемо зрозуміти, яким воно, зрештою, виявилось.

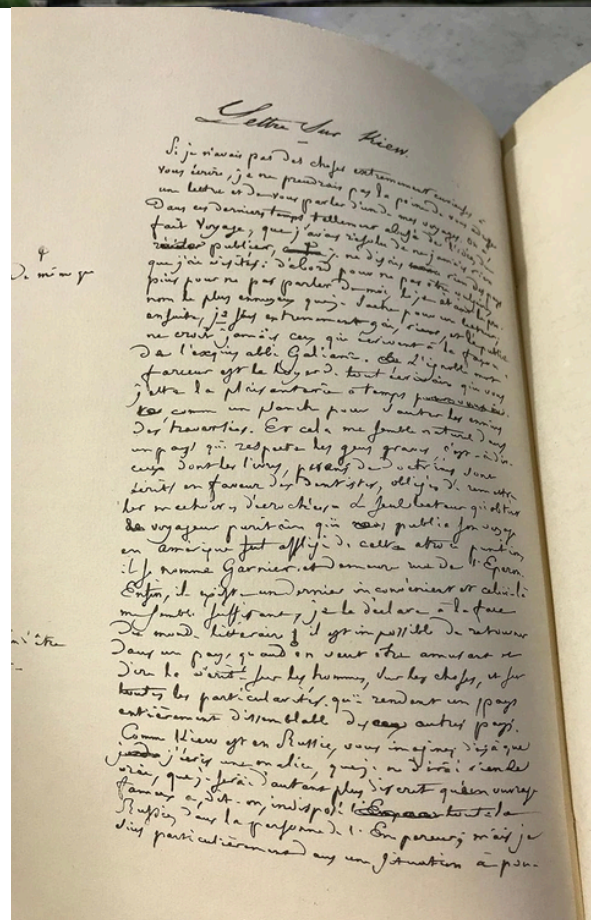
МИКОЛА КИСЕЛЬОВ, ФАКТИЧНИЙ КЕРІВНИК РОСІЙСЬКОГО ПОСОЛЬСТВА В ПАРИЖІ У 40-І РОКИ ХІХ СТОРІЧЧЯ І «РЕКРУТЕР» БАЛЬЗАКА

СУЧАСНИЙ ВИГЛЯД ПАЛАЦУ У ВЕРХІВНІ

Звісно, багато що залежить від оптики. Українці, виховані на поезії Шевченка, якийс віршував майже в той самий час, коли Бальзак мандрував Україною, навіть зараз розуміють почуття кріпаків краще, аніж французький письменник, що відвідував нашу країну проїздом і подумки вживався в роль якщо не шляхтича, то поміщика, якою насправді була його кохана Евеліна. Ваажати, що селяни мають радіти самій можливості забезпечувати комфортне життя своїх власників, було для Бальзака щонайменше комфортніше, аніж співчувати їхнім нещастям. Співчувати він насправді вмів - не дарма ж його вважають «батьком соціального роману» - але здебільшого своїм одноплемянникам-французам, яких розумів краще, аніж лубочних пейзажів за вікнами виділеного йому у Верхівні мармурового кабінету (Бальзак відверто хвалиться цією «мармуровістю, про яку в Парижі він міг хіба що мріяти).

Тому до «Листа про Київ», якими б захопленими не здавалися слова гостя про Україну та її давню столицю, варто ставитися насамперед як до агітки. По-своєму талановитої - Бальзак все ж був першокласним письменником, здатним навіть пропагандистським кліше надавати витонченої літературної форми - але все ж агітки. Це був такий собі роман авансом - в сенсі не лише його «завчасності», а й оплати - не обов'язково грошової, письменнику від імперської влади були потрібні не так гроші, як дозвіл на омріяний шлюб. Сам він, між іншим, двозначність оборудки з царатом цілком усвідомлював. Та й не було для Бальзака секретом, як сприймають його вояж співвітчизники-французи. І «рідна» преса, яка виходила з того, що на тлі сенсаційної популярності книжки Кюстіна французьких письменників до Росії просто так не запрошують. Від Бальзака і справді чекали тексту, «виправданого» для царату, що мав підтвердити письменник готовий «продати душу» за рубли...

ЕВЕЛІНА ГАНСЬКА У ПАРИЖІ

Сам письменник зрештою таки доїхав до Києва. Але зблизка він не справив на Бальзака того враження, на яке він, судячи з рукопису, розраховував. Деякі з дослідників пояснюють це тим, що француз дорогою захворів, і йому увесь світ в цей час був немилий. Але будемо чесними - враження багатьох європейців від тодішнього стану давньої столиці Русі під імперською владою також було не на висоті. Тож, можливо, хвороба тут і зовсім ні до чого.

Тож Бальзак врешті-решт вирішив, що краще не ганьбитися. І навіть обіцяний аванс - яким би він не був - ганьби не вартий. «Лист про Київ» так і залишився незакінченим. Письменник навіть залишив рукопис у Верхівні. Та більше до нього не повертався - лише в 1854 році його переслали до Парижа, де текст опублікувала Ганська. Усе своє життя після смерті письменника дружина присвятила його пам'яті та виданню бальзаківських творів.

З іншого боку, під час другого свого візиту до міста у 1848 році, коли в Києві відбувався славнозвісний Контрактовий ярмарок, а губернатор Іван Фундуклей влаштував на честь Бальзака масштабний прийом, відверто підлещуючись до гостя, француз відгукнувся про побачене на власні очі набагато приязніше, і в його нотатках проскакує вже щось уже знайоме з «Листа» - аж до зауваження, що місцеві дами можуть дати фору паризьким. Літератори зазвичай люди емоційні та схильні до «перепадів настрою» - нема на те ради. Цікаво, однак, що цього разу вже кияни були радше розчаровані Бальзаком. Вони, вочевидь, очікували більшого. Та зрештою хіба раніше не відбулося щось подібне із самим письменником - що так палко мріяв про зустріч з «православним Римом»? Справді вічним містом - незалежно від епітетів, якими його нагороджують свої та іноземні літератори.

ПОПРИ «НЕРІВНІ» СТОСУНКИ БАЛЬЗАКА З КИЄВОМ, В МІСТІ В 2019 РОЦІ ВІДКРИЛИ ПАМ'ЯТНИК ПИСЬМЕННИКУ

УПРАВЛЕНИЕ ГОСПОДИНУ КИЕВСКОМУ ГРАДУ
КИЕВСКАГО ВОЕННАГО, ПОДОЛЬСКАГО И ВОЛИНСКАГО
ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА.

КАНЦЕЛЯРИЯ

1848 ГОДА

№ 8341

KIEV.

Известный французский
Министр де Балзак, в
поданной прошлой осенью,
что прибыть впрошлом
году в Киев и находится на
гостинице у Графа Топ
на Миниша, он отпра
вился на короткое время
во Францию, по некоторо
рому доводу, и приняв
договор оставаясь там,
послужив воспрещен
миссии и т.д. и т.д.
как иностранцев в
Россию. - просит одо
лжить ему возвратит
ся Гроду Миниша, для
военно-кабинета,
который он купил в
Париже, и вместе с собо
ю и орудием со
браним наскоро.

Государь Императоръ Ва
шмилостивости соизволи
те ему обратный при
казъ въ Россію, но съ строгимъ
оачемъ надзоромъ.

Окаковой Монаршии в
много честь сообщите Ва
шу Трехосластительству,
отъ гласающаго похвалу, о
случае прибыта его въ управ
ляемую Вами Губернію, и о
распоряженіи Вашемъ мно
гоугодно.

Генералъ - Губернаторъ Сибирь

1848 р., серпня 7. - лист київського, подільського і волинського генерал-губернатора Д. Г. Бібікова до київського цивільного губернатора І. І. Фундукля про дозвіл на перебування Оноре де Бальзака на території Російської імперії і встановлення за ним строгого нагляду.

1848 р., листопада 17. - Розписка Оноре де Бальзака в отриманні тимчасового паспорта строком на один рік, виданого йому київським цивільним губернатором. (ф. 442, оп. 210, спр. 342, арк. 5)

1849 - 1850 рр. - Копії листів Оноре де Бальзака до М. В. Юзефовича. (ф. 873, оп. 1, спр. 3, арк. 1-3 (мова французька))

Паспортъ присланный мною отъ Вишесшаго
Государя Императора въ 4. Октября 1848 года
съ № 2207. 17 Октября 1848 года. покуда
ропортъ сообщенъ земскому Суду -

В. Бальзак

Monsieur

Je n'ai pu déplorer et voir qu'en les charmantes
vues de Kiev que vous m'avez fait l'honneur et le
plaisir de m'envoyer. Je vous adresse donc mille
remerciements que je vous prie d'agréer, malgré ce
retard involontaire. Je n'avais pas besoin, Monsieur,
de ce souvenir matériel pour me rappeler l'aspect
bienveillant que vous et toutes les autres autorités
de cette noble capitale, avec daigné me faire, et que
je crois mériter pour ma simple admiration de
la Russie; mais je place en Kiev, à mon retour,
parmi les villes que j'aime à revoir et dont les
paysages ont été l'objet de ma maison. Alors
si quelques fois je passe, je reviens en je vais chargé
de souvenirs, Kiev et ses campagnes, Kiev et ses collines,
avec ses jardins et ses champs, Kiev et ses collines,
dissemine les souvenirs de la littérature; je reviens
à l'hôtel Fumhvalley et tous ses hôtes si excellents
pour moi, je dirai: - c'était un temps de vacances
c'était un bon temps. Cette certitude me fait
regretter de ne pas pouvoir, moi aussi, passer
à Kiev d'autres souvenirs que celui de cette journée
et à vous, Monsieur, celui de tous les sentiments
distinguez avec lesquels j'ai l'honneur de me dire
Très très humble et très obéissant serviteur
de Balzac.

Monsieur

La maladie m'oblige, à mon grand déplaisir, de
quitter Kiev sans avoir pu avoir l'honneur de vous
rendre votre aimable visite et causer encore une
fois avec vous, dont la conversation est pour moi
comme le reflet de celle de Paris. Je n'ai pas
fait un pas hors de ma chambre; et quoique
j'ai respiré jusqu'au dernier moment pouvoir
sortir, et fait souvent moi me résigner. Considé
rant, Monsieur, quelques souvenirs; et avant mon
départ pour Paris qui aura lieu dans un mois,
avec la grâce de vous l'indemniser de tout
de privations, lorsque je viendrai pour quelques
jours ici, faire mes adieux aux autorités et me
mettre en règle avec cet important papier appelé
passport.

En attendant mille fois, Monsieur, agréer les
sentiments de haute considération, avec lesquels
j'ai l'honneur de me dire
Très très humble et très obéissant serviteur
de Balzac.

Kiev, 6 février 1850

Monsieur

J'ai l'honneur de vous adresser mille remerciements
pour le plaisir que vous m'avez procuré, à moi pauvre
malade, en m'envoyant ce grand ouvrage à examiner.
Comme c'est la seule manière de passer le temps
de Moscou sans le voler, je tâcherai de me le pro
curer qu'il sera terminé et complet, car en me que
de bien-être, j'ai pour maxime de n'avoir que
des ouvrages achetés. Comme j'ai été forcé de para
chercher le lit pendant les 5 à 6 premiers jours
de ma maladie, je n'ai pu parcourir ce trésor
d'antiquités qu'après et avant hier; mais il m'a
fait bien vivement regretter de n'avoir pas vu
Moscou. Il y a surtout un volume de la
Renaissance qui surpasse tout ce que je connais
du 16e siècle. Quel bijou! Je voudrais bien savoir
à peu près quand l'ouvrage sera terminé, quel en
sera le prix, pour le joindre aux ouvrages de ma
genre que j'ai déjà dans ma bibliothèque, mais
j'espère pouvoir sortir dans deux ou trois jours
et vous demander moi-même ces renseignements
en vous remerciant aussi, autrement que par ceux
de la bonne journée que, grâce à vous, j'ai trouvée
au milieu de cette semaine désolée par une tem
pête de Kiev, qui peut compter parmi les plus terribles.
En attendant toujours, Monsieur, avec l'assu
rance de ma plus haute considération, l'expression
de ma reconnaissance de Balzac.

ЯК ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК В УКРАЇНІ ПЕРЕМІГ РОСІЙСЬКУ ІМПЕРІЮ

15 березня 1850 року на Житомирщині Оноре Бальзак побрався з російською шляхтянкою польського походження Евеліною Ганською, перемігши таким чином Російську імперію.

Яка в тому була перемога?

Ні, не тому, що мес'є Оноре був за життя дуже схожий на українського пана.

Деро.ua пропонує зробити невеличкий екскурс в події двохсотрічної давнини, коли Росія була імперією, частина України перебувала під гнітом російського чобота, а французький письменник палко закохався у польську шляхтянку, яка мешкала на території сучасної Житомирщини.

Треба не забувати, що ті місця також тоді були у складі Російської імперії, і імператор суворо регулював на своїх землях все, включно із правом брати шлюб. Особливо з іноземцями.

Кохана Бальзака, полька за походженням, жила на українських землях і вважалася підданою Російської імперії.

А Бальзак був підданим Франції.

Вони зблизились за типових обставин тих часів - завдяки листуванню.

Евеліна Ганська була з польського роду Жевуських, батько - граф Адам Жевуський, обіймав посаду київського губернського маршала, листувався з Вольтером, мав маєток в містечку Погребище на Вінниччині і чотирьох доньок. Подейкують, що дівчатам Жевуським присвячував вірші сам Пушкін.

Аліні, наприклад був присвячений вірш з рядками "негоціантка молодая", а Кароліні "Я Вас любил...", "Что в имени тебе моем...". Хоча, знаючи, за скількома спідницями одночасно волочився Олександр

Сергійович, з тим же успіхом можна припустити, що ті вірші в різні часи отримували присвяту ще сотні жінок по всій Європі.

Евеліні вірша від Пушкіна не дісталось. Нічого, вона знайшла собі іншу зірку пера і слова. Згодом...

В 1819 році вона виходить заміж за графа Вацлава Ганського і отримує в подарунок селище Верхівня в Ружинському районі Житомирської області. Граф Ганський - персона цікава, він мав більше двадцяти гектарів української землі, понад три тисячі кріпаків, виконував обов'язки маршала волинської шляхти і був магістром масонської ложі в Житомирі.

Ну, і мабуть був усім цим дуже зайнятий, бо молода дружина сумувала, нудилася і шукала гострих вражень. Природний розум і обережність вберегли її від долі Емми Боварі, тому коханець, якого пані Евеліна собі знайшла, був, так би мовити, віртуальний.

1832 році, 28 лютого, вона відправляє Бальзаку перший лист і підписується "Іноземка". Евеліна Ганська перечитала всі твори Бальзака, які змогла дістати, і в листі вона вихваляє талант письменника, але й трохи критикує його.

Бальзак заінтригований. Йому зрозуміло, що лист від аристократки, поштовий штампель не французький. А от відповісти немає куди - зворотної поштової адреси нема.

Через 9 місяців приходить другий лист, "Іноземка" знову не каже, хто вона. Пише про "божу іскру" письменника, його "янгольську душу", яка могла би зрозуміти "полум'яну душу, якою вона була вона наділена сама"

"Коли я читала ваші твори, серце моє тріпотіло - ви показуєте істинну гідність жінки, любов для жінки - дар небес, божественна еманція; мене захоплює в вас чудесна чутливість душі, вона-бо й дозволяє вам вгадувати душі жінки", - пише вона. Це про роман "Тридцятирічна", через нього Бальзака, і так не обділеного жіночою увагою, дами з усього світу засипали листами.

"Іноземка" просила опублікувати в газеті "Котідьєн" (єдиною, яка була дозволена в Російській імперії) оголошення, що підтверджує отримання цього листа. Бальзак виконав її прохання, після чого Евеліна розкрила інкогніто. Вони починають листуватися, письменник посилає Ганській листи через гувернантку її доньки в подвійних конвертах.

"Ви одна можете ошасливити мене. Я стою перед вами на колінах, моє серце належить вам. Убийте мене одним ударом, але не змушуйте мене страждати! Я кохаю вас усіма силами моєї душі - не змушуйте мене розлучитися з цими прекрасними надіями!" - пише він їй.

Через рік від початку листування вони вперше зустрічаються у Швейцарському місті Невшатель - рідному місті виховательки доньки Ганських. Тоді ж Бальзак познайомився і з чоловіком Евеліни - Вацлавом Ганським і подекуять, що вони навіть потоваришували.

Галантні часи, що поробиш...

В 1841 році Вацлав Ганський, який був на 22 роки старше за дружину, помирає, Евеліна стає вдовою. Але одружитися з де Бальзаком не може - за законами Російської імперії дати дозвіл на шлюб з іноземним підданим і на вивезення за кордон родового статку має дати імператор. Родина Ганської категорично проти шлюбу з бідним іноземцем. Росіянка та французький письменник разом подорожують Європою, там же вона народжує Бальзаку доньку, але дитина помирає одразу після пологів. Це нещастя усе життя переслідувало Евеліну - четверо з п'яти її дітей від Ганського також народилися мертвими.

Вона ще деякий час перебувала у Франції, а потім повернулася у Верхівню. У 1847 році в Верхівню приїжджає і Бальзак. Він захоплено описує побачене: "Це пустеля, царство хлібів, прерія Купера та її тиша. Там починається українська земля, земля чорна й жирна, яку ніколи не угноюють і де завжди сіють. Цей краєвид укинув мене в якесь остовпіння..."

Разом з Ганською Бальзак відвідав Київ і пише своїй сестрі Лорі в Париж:

"...Ось я і побачив цей Північний Рим, це татарське місто з трьомастами церквами, з багатствами Лаври і Святої Софії українських степів. Добре поглянути на це ще разок..."

У Верхівні вони живуть, як би зараз сказали, в громадянському шлюбі, Ганська облаштовує для Бальзака три кімнати і справжнє панське життя.

Моруа пише, що письменник був щасливим, бо "вперше в житті він опинився в одному з палаців із численною челяддю, про які мріяв з дитинства". Тут він написав роман "Втаємничений".

Пише він і ще один важливий твір - лист до російського міністра Уварова.

"Незабаром вже шістнадцять років, як я кохаю шляхетну й добродичну жінку... Особа ця є російською підданою і повна її відданість не підлягає сумніву. Звісно, високі якості її належно поціновані, бо вам усе в Росії відомо. Вона не хоче вийти заміж за іноземця без згоди августійшого повелителя, вона удостоїла мене права просити про цю згоду...".

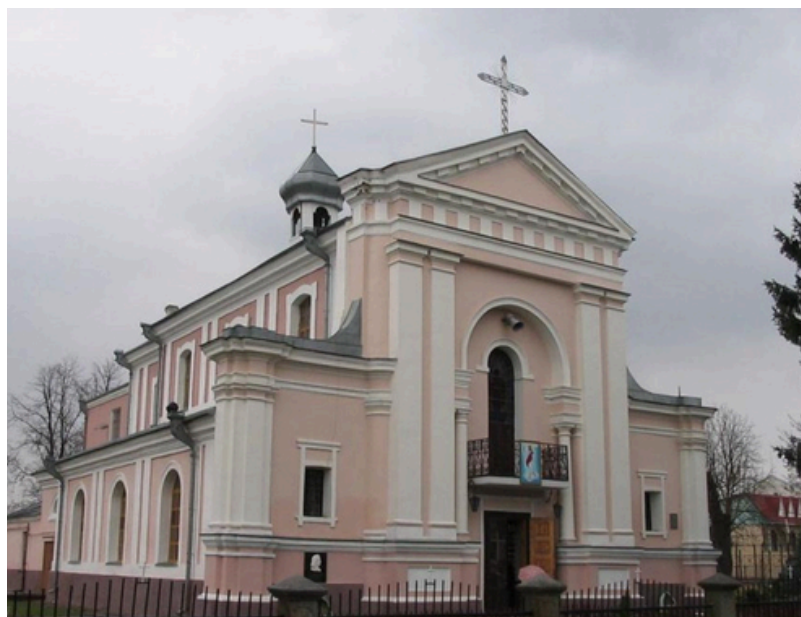
Лише весною 1850 року Микола I дає дозвіл на шлюб, але Ганська натомість має відмовитись від усіх своїх статків. Евеліна заповідає всі свої володіння сестрі Анні, зобов'язавши її виплачувати дев'ять тисяч карбованців сріблом, і в 1850 році, на українських землях російська графиня польського походження і великий французький письменник офіційно стають чоловіком і дружиною. В Бердичеві, в костолі святої Варвари 15 березня 1850 року Евеліна-Констанца-Вікторія Ганська перетворилася на мадам де Бальзак. Цікаво, що одним із свідків був граф Георг Мнішек, з родини російської цариці Марини Мнішек. Це ті Мнішеки, які фігурували на Росії у часи Смути, Марина була дружиною Лжедмитра I, а потім і Лжедмитра II, була коронована як російська цариця. Другий цікавий свідок на цьому весіллі - Густав Олізар, польський поет і публіцист, учасник київської масонської ложі, перший власник кримського маєтку "Артек" і учасник польських повстань.

Перед цим сестра Евеліни, Анна Ганська вийшла заміж за Георга Мнішека. Свідком на весіллі був Оноре де Бальзак.

Після церемонії Бальзак заявив Евеліні: "Ура! Я зробив те, чого не зміг Бонапарт!... У твоїй особі я підкорив Росію". А в щоденнику він напише: "Я одружився на єдиній жінці, яку кохав, яку кохаю ще більше, ніж раніше, і буду кохати до самої смерті. Союз цей, думається мені, - нагорода, послана мені Богом за багато мінливостей долі, за роки праці, за випробувані і подолані труднощі. Я не знав ані щасливої юності, ані квітучої весни, але тепер у мене буде саме сонячне літо і тепла осінь".

Подружжя їде в Київ, щоб отримати документи на виїзд до Франції і їх відпускають. Здоров'я Бальзака продовжує погіршуватись і коли вони прибувають до Парижу письменник вже майже не піднімався з ліжка.

18 серпня 1850 року, на 52 році життя Оноре де Бальзак помирає. Евеліна залишається в Парижі. За допомогою інших літераторів, а інколи і власноруч вона закінчує деякі твори Бальзака і видає їх. Замиж вона більше не виходила.

*Костьол Святої Варвари в Бердичеві.
У 1850 р. тут відбулося вінчання де Бальзака
та Ганської*

Сліди, що не зникають

Безсмертя серед читачів і каменю

ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАКА

У глибині стародавнього парку села Верхівня стоїть двоповерховий чепурний будинок з білими колонами. На меморіальній дошці біля входу написано: "У цьому будинку в 1847-1850 рр. жив великий французський письменник Оноре де Бальзак".

Колись цей дім, як і все селище Верхівня, належав польській поміщиці Єві Ганській, яка згодом стала дружиною Бальзака. Верхівнянська садиба – унікальна пам'ятка історії, архітектури та садово-паркової культури кінця XVIII - початку XIX ст., занесена до Державного реєстру національного культурного надбання.

У квітні 1959 р. в приміщенні Верхівнянського сільськогосподарського технікуму було відкрито кімнату-музей Оноре де Бальзака. Організатором й екскурсоводом був Б. Осіпчук, колишній викладач технікуму та завідувачка бібліотеки Л. Адамович.

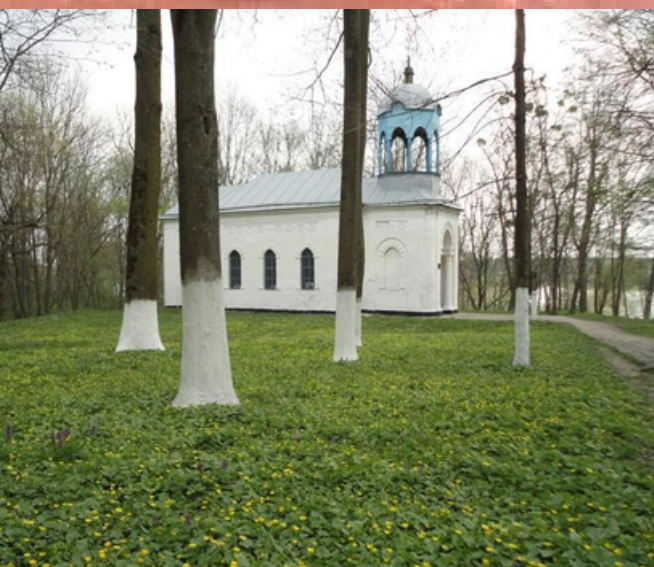
З 1976 р. науковим працівником музею працює О. Гавриленко, завідувачкою музею – В. Білокриницька.

У 1999 р. кімнату-музей перейменовано на Житомирський літературно-меморіальний музей Оноре де Бальзака.

Переступивши поріг музею, ви відразу захопитесь експозицією, яка розповідає про господарів цього дому та велике кохання Евеліни та Оноре.

...БАЛЬЗАК БУВ ЩАСЛИВИЙ. ВПЕРШЕ В ЖИТТІ ВІН ОПИНИВСЯ В ОДНОМУ З ПАЛАЦІВ ІЗ ЧИСЛЕННОЮ ЧЕЛЯДДЮ, ПРО ЯКІ МРІЯВ З ДИТИНСТВА. – АНДРЕ МОУА, «ПРОМЕТЕЙ, АБО ЖИТТЯ БАЛЬЗАКА».

МЕМОРІАЛЬНА ДОШКА БАЛЬЗАКОВІ У ВЕРХІВНІ

Музей має три кімнати: вітальня, робочий кабінет, спальня. Саме ці апартаменти, до яких вели масивні дерев'яні сходи, на другому поверсі письменнику відвела Єва Ганська. Посеред вітальні стояв круглий картярський стіл, вкритий зеленим сукном. По лівий бік — стара добротна шафасервант із різьбленими на ній візерунками. А по правий — музичний інструмент — фортепіано XVIII ст., на якому зроблено напис: "Карс Ганс - Одеса". Саме з Одеси 28 лютого 1832 р. Бальзакові надійшов лист із підписом "Іноземка". У кабінеті із блідо-рожевого штучного мармуру стояв письмовий стіл, за яким Бальзак написав твори: "Депутат від Арсі", "Мадемуазель де Віссар або Франція за часів Конституції", "Дрібні буржуа", "Жінка-письменниця", "Театр, який він є". На іншому столі — канделябр. Можливо, саме при його світлі письменник створив свою відому драму "Мачуха", адже на її рукописі стоїть підпис "Верхівня, Україна, грудень 1847 року". У листопаді 1847 року Бальзак писав родичам:

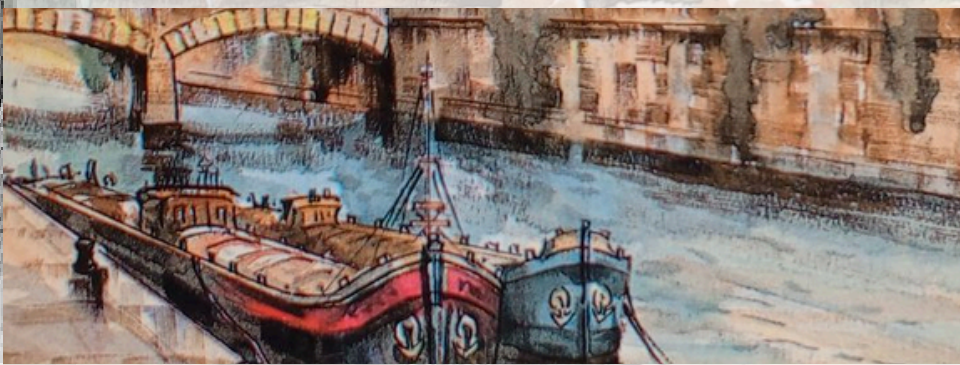
Я МАЮ РОЗКІШНИЙ АПАРТАМЕНТИК... КАБІНЕТ ІЗ РОЖЕВОГО ШТУЧНОГО МАРМУРУ, З КАМІНОМ, ЧУДОВИМИ КИЛИМАМИ ТА ЗРУЧНИМИ МЕБЛЯМИ, ВІКНА ЦІЛКОМ ЗІ СКЛА, БЕЗ ОЛОВ'ЯНОЇ ФОЛЬГИ; ПЕРЕДІ МНОЮ ВІДКРИВАЄТЬСЯ КРАЄВИД НА ВСІ БОКИ. МОЖЕШ СОБІ УЯВИТИ, ЩО ЗА ЛУВР ОТА ВЕРХІВНЯ, ДЕ Є П'ЯТЬ ЧИ ШІСТЬ ТАКИХ АПАРТАМЕНТІВ ДЛЯ ГОСТЕЙ...

Музею Бальзака подаровано колекцію графічних робіт замку Саше (Франція), колекцію книг та виставкових робіт музею в Парижі. Щороку, 20 травня, у День народження Оноре де Бальзака, у селі Верхівня проводиться Міжнародне літературно-мистецьке свято "Весна Прометея", яке відвідують туристи з усього світу.

Твори Оноре де Бальзака в Україні були відомі ще у 30-х роках XIX ст. Тарас Шевченко, а потім Іван Франко читали його романи у російських перекладах. Обидва вважали Бальзака найвидатнішим письменником-реалістом французького та європейського мистецтва слова. Українською окремі твори письменника почали перекладати з останньої третини XIX ст., а у 80-х роках виник задум видати десяти томне зібрання, якому, на жаль, не судилося вийти повністю. Найбільше українських перекладів Бальзака виходило у 20-х — на початку 30-х років XX ст. завдяки наполегливості Валер'яна Підмогильного.

У квітні 1959 року в колишньому палаці Ганських (с. Верхівня) було відкрито кімнату-музей Оноре де Бальзака, а у 1999 році тут засновано Житомирський літературно-меморіальний музей Оноре де Бальзака. Щороку 20 травня, у день народження Оноре де Бальзака, у Верхівні відбувається Міжнародне літературно-мистецьке свято «Весна Прометей».

Класичними стали переклади творів Бальзака українською мовою, виконані І. Сидоренко, Є. Дроб'язком, М. Рудницьким та іншими.

Підмогильний Валер'ян (Валеріян) Петрович (1901-1937) — український письменник, один з найвизначніших прозаїків українського «розстріляного відродження», а також перекладач французької літератури. За своєю стилістичною точністю та мовною віртуозністю його переклади Бальзака та багатьох інших письменників досі вважаються неперевершеними й охоче перевидаються багатьма українськими видавництвами.

Підмогильний був організатором, редактором і перекладачем п'ятнадцяти томного видання творів Оноре де Бальзака.

Як і багато інших українських письменників і перекладачів, він став жертвою сталінського терору.

Він любив шокувати публіку. І йому це добре вдавалося робити. Так, у 24 роки на суд членів комісії Паризького салону — однієї з найпрестижніших виставок Франції — він приніс роботу «Людина зі зламаним носом», у якій ніс був зламаний так природно, що деякі дами ледь не знепритомніли. Так міг учинити тільки він, видатний французький скульптор — Франсуа Огюст Рене РОДЕН (1840-1917).

На честь автора «Мислителя» й «Поцілунка», скульптурної групи «Громадяни Кале», пам'ятників Віктору Гюго й Оноре де Бальзаку був названий кратер на Меркурії. Більшість своїх творів він заповідав французькому народові.

ОГЮСТ РОДЕН. ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК (1898)

Одна з фінальних робіт Родена — скульптура Оноре де Бальзака, поява якої спричинила справжній скандал у французькому суспільстві. Чотири роки скульптор шукав образ, який би повністю задовольняв його уявлення про великого романіста. Труднощі полягали в тому, що Роден ніколи не бачив Бальзака. У нього були лише літературні описи зовнішності письменника, його прижиттєві портрети різних років і карикатури. На основі цих матеріалів у майстра склалася модель реального Бальзака. Так з'явився роденівський Бальзак — скульптура, яка зображає письменника з високо піднятою головою, що увінчує його велике тіло, сховане під просторим і довгим плащем. Ця робота Родена стала певною пластичною матеріалізацією письменницької праці. Спільнота літераторів, яка замовила скульптору цей пам'ятник, не сприйняла задум майстра й відмовилася від свого замовлення, не знайшовши портретної схожості з письменником. Роден виступив на свій захист у пресі: «Якщо істина має померти — наступні покоління розламають на шматки мого Бальзака. Якщо істина не підлягає загибелі — я вам пророчу, що моя статуя здійснить свій шлях...»

Слова майстра збулися. Бронзовий пам'ятник Бальзаку, схожий на скелю, 1939 р. був установлений у Парижі на перехресті бульварів Распай і Монпарнас.

ПАМ'ЯТНИК ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАКУ У КИЄВІ

ПАМ'ЯТНИК ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАКУ. ПАРИЖ

Їдучи до Булонського лісу, я зупиняюся передихнути біля пам'ятника Бальзаку, що на перетині авеню Фрідланд та вулиці Бальзака, що виходить на Єлисейські поля. Його я знаю давно. І фотографував неодноразово. Він створений Фальг'єром наприкінці 19 століття.

Бальзак Фальг'єра прийшов на зміну (і на допомогу) Бальзаку Родена. Власне, Роден і був замовлений Бальзак Товариством людей словесності (SDGL), організованим Флобером і Золя для захисту письменників від видавців.

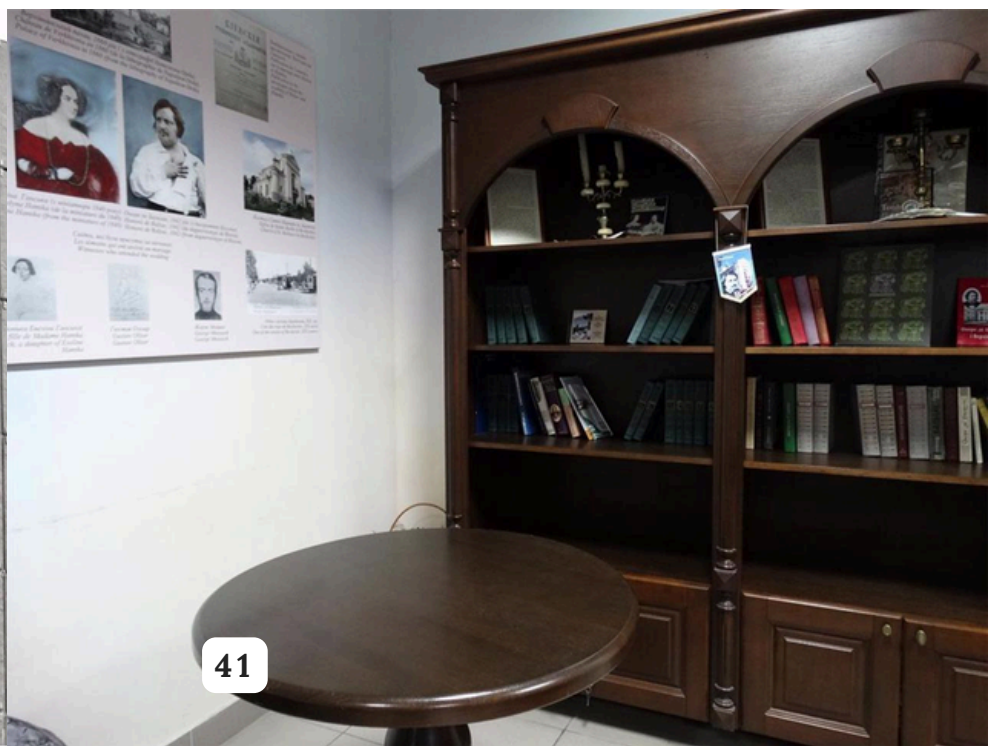

Пам'ятник Оноре де Бальзаку (Бердичів)

Пам'ятник французькому письменнику Оноре де Бальзаку відкрито у 2011 році у Бердичеві перед входом до офісного комплексу, що носить ім'я письменника.

Комплекс "Оноре де Бальзака" побудований французьким інвестором у центрі Бердичева навпроти костелу Святої Варвари, в якому Бальзак у 1850 році вінчався з поміщицею Евеліною Ганською з Верховні.

На 3-му поверсі комплексу працює французький культурний центр, у якому відкрито куточок Бальзака

ЛІТЕРАТУРНИЙ АЛЬМАНАХ

ФРАНЦУЗЬКА ВЕСНА

Керівник проєкту Петро Слотюк
Редактор Катерина Савчук
Верстка Катерина Савчук

Літературний альманах “Французька весна” - це творчий проєкт,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня бакалавра за
спеціальністю “Журналістика”

Підписано до друку 15.05.2025. Формат А4.
Друк офсетний. Гарнітури “Trebuchet MS”, “Abril Fatface”,
“Cormorant Garamond”, “Aileron”. Наклад 200 прим. Зам. №1

Ідентифікатор друкованого медіа в Реєстрі суб’єктів у сфері медіа:
R30-02735678

Зареєстрований та видається з травня 2025 року
Засновник ТОВ “ДРУК-Вінниця”
Видавець з 2025 року - «Printto»;
адреса: вул. Північно-Сирецька, 1-3, Київ, Україна, 04136
www.printto.ua

Поштова адреса редакції
21028, Вінниця, 28, А/С 363
Телефон (0432) 555-222
Наші координати:
М. Вінниця, вул. Острозького, 32
Email: almanah@gmail.com

Передплатний індекс 40030

